

ולא עוד אלא שאינו מתפלל מאהבה ולעבודת ה' — נראה הכוונה, כי מעלת התפילה בשלימותה היא כאשר כל המאורעות המתרחשים ובאים עליו, רעות כטובות, שוים הם בעיניו, ומברך ומודה על הרעה כשם שמברך על הטובה, והולך בתמימות עם בוראו, ומקבל באהבה את הכל, וכל תפילותיו ותחנוניו אינם אלא מפני שהבורא ציוה עליו להתפלל ולצפות ולייחל לו, ולא מצד עצמו. אשר על כן, לאחר שהתפלל שוה הוא בעיניו מה יארע עם תפילתו, אם יענה אם לאו, שהרי הולך בתמימות ובשלימות עם ה' (וכפרוש הבעש"ט על 'שויתי ה'...') — מדת ההשתוות. ויש לפרש בזה 'אם לא שויתי ודוממתי...' — כענין דום לה' והתחולל לו, ע"י שמקבל בלב שלם כל מה שיארע לו בשוה).

אכן, דרגה גבוהה היא זו לצדיקים ההולכים לפניו יתב', ולא מדת כל אדם. והו' עיון תפילה' שאין אדם ניצול ממנו כל יום — שלאחר שמתפלל מצפה ומעיין שתפילתו תתקבל, אות הוא שעדיין לגרמיה הוא דעביד, ואינה תפילה בטוהרה.

וזהו לשון זקני, רא"א כי טוב ז"ל (חסידים ואנשי מעשה ח"א — 'במעלות התמימות התמה' עמ' רמב): '... ועוד הוא אומר: 'תצפה לו' (רש"י על הפסוק 'תמים תהיה': 'התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחוק אחר עתידות...') — הכיצד? אלא שאם יהיה האדם עצמו צדיק וחסיד ולבו שמח על הטוב ועל הרע בשוה, שהכל מה' יתברך, ואינו מתאוה אלא למה שניתן לו ודי לו — עדיין אינו נקרא 'תמים' עד שיצפה לו! יצפה, אל מה? והלא אין האדם מצפה אלא לדבר שעדיין לא בא, ואם ה' לא ציוה למה יצפה אליו האדם? — אלא שכך הוא רצונו של מקום, ומי אתה שלא תבטל רצונך מפני רצונו; צפה לו שיתן לך חפץ לבך — וזה סוד התפילה...! וע"ע בספר מי השלוח ח"א פרשת צו; חכמה ומוסר ח"ב א).

דף קסה

רוב בגזל' — יש מפרשים: רוב הנכשלים נכשלים בעוון גזל, [אבל אינם אלא מיעוט בני אדם]. ולא בגזל גמור אלא באבק גזל (הגהות ריעב"ץ — להלן קעא: וע' גם בפרוש רבנו גרשום. ואולם מלשון רשב"ם לכאורה לא משמע כן, אלא רוב בני אדם קאמר).

'באתרא דנהגי בפשוט ומקושר, ואמר ליה עביד לי פשוט ואזל עבד ליה מקושר...' — והוא הדין להפך, אמר לו 'מקושר' ועשה פשוט (רא"ש; ר' עובדיה מברטנורא. וע' שו"ת מהרי"ק כו). ואין הדבר מוסכם (רשב"ם כאן ורש"י בקדושין מט. פרשו שבאמרו 'פשוט' נתכוין שאינו צריך לטרוח ולעשותו מקושר. ולפי זה יש לומר שכשאמר 'מקושר' — בדוקא. ואכן כן כתב לדייק הריטב"א ז"ל).

'אמר אביי: רשב"ג ורבי שמעון... כולהו סבירא להו...' — כן דרכו של אביי בהרבה מקומות, בהעמדת כמה חכמים בשיטה אחת. ראה במצוין בפירוט בקדושין מה:

(ע"ב) 'אף הכא פסולא דאוריתא' — הרמ"ה והריטב"א פרשו כפשוטו [דלא כהתוס'], שכיון שעדי המקושר חותמין מאחוריו, אין כאן תורת שטר מדאוריתא אלא רק משום שכן הנהיגו חכמים לעשות במקושר, וכשתום בשני עדים, הואיל ופסלוהו חכמים, שוב אין כאן עדות כלל. (וע' במובא בריש פרקין).

'דשלו מתם חברייא לר' ירמיה: עד אחד בכתב ועד אחד על פה, מהו שיצטרפו? אליבא דתנא קמא דרבי יהושע בן קרחה לא תיבעי לך, דאפילו שנים בכתב ושנים על פה לא מצטרפי, אלא כי תיבעי לך... — כבר עמדו הראשונים ז"ל על השייכות למחלוקת ת"ק ורבי יהושע בן קרחה, הלא הם נחלקו על צירוף עדויות שונות, שכל עד מעיד על מעשה אחר, כגון שתי הלואות, ואילו בנידוננו שייך שהעד שבכתב והעד שבעל-פה מעידים על אותו מעשה.

התוס' (בע"א, ד"ה אמר) כתבו שכל הגידון שבגמרא הוא רק באופן שהעד שבע"פ מעיד על מסירת השטר [אבל כשהעד שבע"פ מעיד על המעשה עצמו — אין שייך צירוף כלל, שהרי אין על השטר כי אם עד אחד ואינו שטר כלל. רק כשהעד שבע"פ מעיד על מסירת השטר, נחשב זאת כשני עדי מסירה, ולרבי אלעזר שאמר עדי מסירה כרתי כשר]. הלכך שייכת שאלה זו למחלוקת ת"ק ורבי"ק, מאחר ואין לפנינו עדות וזה על אותו מעשה, אלא על תוצאת הדין.

והרמב"ן כתב: סתמא דמלתא כשזה בשטר וזה בעל פה, אינם מעידים על אותו מעשה, שאילו כן, היה לו לומר לשניהם 'כתובו' כשם שאמר לאחד מהם.

עוד צדדו בתוס' לפרש, לפי שהשטר אינו מוכיח שראו את המעשה כאחד, כי החתום על השטר אינו בהכרח מעיד שראה את המעשה, שהרי כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו, ופעמים שנעשה השטר ללא ראית המלוה כלל — הלכך באנו למחלוקת התנאים בצירוף שתי עדויות.

והראב"ד (מובא בראשונים) גרס כאן 'תנא קמא דרבי נתן', שנחלקו בשנים המעידים בזה אחר זה על מעשה אחד.

'שנים שהעידו בבית דין זה וחזרו והעידו בב"ד זה, מהו שיבוא אחד מכל ב"ד ויצטרפו' — רבנו יונה פרש שמדובר לאחר שב"ד פסקו לקבל את העדות [אע"פ שלא פסקו חיוב על האדם]. אבל אם לא קבעו שהעדות מכוונת, הלא יש כאן חסרון של 'עד מפי עד', שהרי כל דיין פוסק עפ"י 'עדות' הדיין האחר שאומר שבאה עדות לפניו. משא"כ לאחר שפסקו בית דין על קבלת העדות.

וכן כתבו התוס' בכתובות (כ), שעדים המעידים ראינו עדות שנחקרה בב"ד, אין בזה משום 'עד מפי עד'. וכן העלה בקצות החשן ל סק"י. וע"ע שו"ת אבני נזר אה"ע רטו, יג; קהלות יעקב — סנהדרין יב; חדושים ובאורים — ב"ב כא, ג.

'... אליבא דת"ק דר' נתן, עדים הוא דלא מצרפינן אבל דייני מצרפינן' — הרי שאין לנו ללמוד דיינים מעדים. ויש להעיר שבשו"ת הרשב"א (ח"ו) מובא שגם בדיינים, כמו בעדים, נמצא אחד מהם קרוב או פסול — כולם בטלים. ומשמע מדבריו שלמדמים פסול דיינים מפסול העדים. [וע' בשו"ת הרא"ש (נח) שכתב לחלק ביניהם, לענין דין 'תחילתו בפסול'] (עפ"י קובץ שעורים).

'הכל הולך אחר התחתון' — שכיון שהדברים סותרים, יש לנו לתלות שעיין ובדק וכתב למטה כראוי, וחזר בו מדבריו הראשונים. [ואין הדבר תלוי בשאלת 'תפוס לשון ראשון / אחרון' — שאינו דומה לדיבור הסותר א"ע בבת אחת] (רשב"א; ר"ן; נמו"י; שו"ת רשב"ש תרו; סמ"ע).

ואם למעלה היה מפרט והולך, ובסוף השטר מוזכר הסכום הכללי — יש לתלות שטעה בחישוב הסיכום, ויש לילך אחר הפרט העליון (פסקי הרי"ד. וכן הובא בטור משמו, וכן הוא בפסקי ריא"ז).

'זאימא פריטי' — אין הכוונה לפרוטות, שהרי הן של נחושת, אלא הכוונה למעות כסף. ותרג, במקום

שהמטבע השימושית הפחותה ביותר של כסף היא דינר. ודרך התלמוד לקרוא למעשה פרוטה ולפרוטה מעה (עפ"י פסקי הרי"ד ותוס'. וע"ע במובא ברש"י ב"מ קב: ורמב"ן שם מב).

*

'... ובעוונותינו הרבים, אם בימי חכמי התלמוד אמרו רובם באבק לשון הרע, אנן מה נענין אבתרה — מאותו אבק נעשה אבן גדול, אבן נגף...
ראו כמה גדול עון לשון הרע, אפילו בעלי עבירות כדורו של אחאב, לא היה דבר שהיה בו להרשיע המלחמה כי אם לשון הרע. והטעם כי בהסתת הנחש היה נעשה להטת החרב המתהפכת לרוע ולטוב, ולכך בשמרים עקב רב מבלי לעשות, ואינם בעלי לשון הרע, ואז החרב נהפכת עליהם לטובה לעשות באויביהם נקמה, ואם תפשו מעשה נחש, אזי החרב נהפכת לרעה לעשות בהם כליה, ולכך נצחון המלחמה תלוי בלשון הרע וכל השומר פיו מלשון הרע כובש החרב המתהפכת, ולכך נאמר רוממות א-ל בגרונו וחרב פיפיות בידם לעשות נקמה בגוים...
וכבר אמרו כל דיבור שיוצא מפי אדם עושה רושם. ובעוונותינו הרבים אדם מפטפט כל היום בדברים ואינו מרגיש שבכל דבר עושה רושם, עד שאמרו חכמינו זכרונום לברכה (סנהדרין קב:) ברית כרותה לשפתים — ואיך לא ישמור אדם מבטא שפתיו על כל דבר פשע'.
(מתוך יערות דבש ח"א טו)

דף קסו

'יד בעל השטר על התחתונה' — נחלקו הראשונים ז"ל, כיצד הדין בשטר שובר שכתוב בו שפרע 'דינרין' סתם — האם לדונו כמשמעות המנימלית, וחייב לפרוע לו השאר (כן דעת הריטב"א), או להפך, יד בעל השובר על העליונה, שהרי זה שכנגדו בא להוציא ממנו, והמוציא מחברו עליו הראיה (כן נוטה דעת הרא"ה).

(וע"ע בשו"ת מהרי"ק שורש צד ד"ה 'ואשר חזרת וכתבת דאין להזכיר'. וע' במובא בב"מ יח: אודות שובר שנמצא, ספק נפל מהלוח ספק מהמלוה — האם גובים בשטר חוב, או שמא הספק בשובר מהוה ריעותא בשטר החוב).

'האשה שהיו עליה ספק חמש לידות, ספק חמש זיבות — מביאה קרבן אחד ואוכלת בנכחים ואין השאר עליה חובה' — משמע, הא קרבן אחד — חובה. ומכאן שחטאת העוף הבאה על הספק אינה רשות והתר גרידא אלא קרבן חובה היא.

ואם תאמר אדרבה, נדייק להפך מכך שאין השאר עליה חובה — שם הטעם אחר; לפי שלא נאמר דין חטאת העוף על הספק אלא במקום שמחוסר הכשר, וכמו שכתב רש"י שאף האחת בקושי התירו כו'. ואין כוונתו ז"ל שהוא איסור מדרבנן, שהרי למאן דאמר חולין בעזרה דאורייתא על כרחנו שנתחדש כאן דין גמור מן התורה [כמו שדרשו בניזיר כט.]. אלא כוונת רש"י שלא קבלנו דין זה אלא במחוסר הכשר. וכן כתב הרמב"ם [בהלכות שגגות יא] (עפ"י חזון איש — נגעים יג, ת. ויסוד לדברים ע' בתוס' ובחים סח. סד"ה אימור).

מה שירצה. [ולא נדע אם נמחק פעם אחת או פעמים, כי אין באותו שטר מקום שמחוק רק פעם אחת כדי להשוות. ואם תאמר, נקבל את חתימות העדים בב"ד ונמחקם ונדמה את המחיקות, לידע אם נמחק השטר פעמים או פעם אחת — אינו דומה נמחק בן יומו לנמחק בין שני ימים. ואין להשוות שטר כזה כדי להשוות, כי חוששים לבית דין טועים].

דף קסד

רעה. גט מקושר שעדי חתומים בתוכו, מה דינו? האם ניתן לעשותו פשוט?

לתנא קמא דמתניתין, וכן דעת רבי, גט מקושר שכתבו עדיו מתוכו — פסול. ופירש רבי, שמא יעשנו פשוט והלא אינו דומה זמנו של זה לזמנו של זה, שבמקושר מוסיפים שנה למנין שנות המלך (כמנהג האומה) ולא בפשוט. והרי יש לחוש שיפרענו ויכתוב המלוה שובר ושוב יוציא עליו שטר המקושר שעשהו פשוט ויאמר, זו הלואה חדשה היא, שנעשתה לאחר הפרעון. רבי חנינא בן גמליאל מכשיר, מפני שיכול לעשותו פשוט. [שסובר אין כותבים שובר אלא בפרעון צריך למסור לו את השטר עצמו, ועל כן אין לחוש לתרמית הנזכרת].

רעה. כמה קירות יהיו לבית ויהא מטמא בנגעים?

בית עגול, דיגון (= בעל שתי פינות בלבד, והשאר בעיגול), טריגון (= שלש פינות), פנטיגון (= חמש) — אינו מטמא בנגעים. טטריגון (= ארבע פינות) — מטמא. (בקירת... בקירת — הרי כאן ארבע).

רפ. א. האם מותר לאדם לספר בטובתו של חברו?

ב. אלו עברות אין אדם ניצול מהן בכל יום?

א. שנה רב דימי אחי רב ספרא: לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו. וכן סופר על רבי שפעם אחת כשהיה סודר בספר תהלים אמר לבנו כמה מיושר כתב זה. אמר לו: לא אני כתבתיו אלא יהודה חייט כתבו, ואמר לו: כלך מלשון הרע הזה. (כתבו פוסקים, לא אסרו אלא באופן המביא לידי גנותו, כגון שמרבה בשבח יותר מדאי או שמספר לפני רבים שאפשר שיש בתוכם שונאים לו, או שמתוך סיפור מסוים בשבחו נזכרים בדבר גנות הדומה לו).

ב. אמר רב: שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום; הרהור עבירה ועיון תפילה (רוב הראשונים פרשו: חוסר כוונה בתפילה. ויש מפרשים שדן בלבו שתפלתו ראויה להתקבל, או שאומר בלבו אכונן בתפילתי כדי שיעשה לי רצוני. או גם שמכוין בבקשותיו לצרכו ובברכה אינו מטריח עצמו לכונן) ואבק לשון הרע. [ועוד אמרו (קסה.) רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע, כלומר באבק לשה"ר].

דף קסה

רפא. א. האומר לחברו 'עשה לי גט פשוט' ועשה לו מקושר, או להפך — מה דינו?

ב. גט מקושר שחתומים בו שני עדים מאחוריו — מה דינו?

א. האומר עשה לי פשוט ועשה מקושר; במקום שנוהגים בפשוט — פסול. במקום שנוהגים בפשוט ובמקושר — לתנא קמא פסול, שהקפיד על עשיית פשוט. ולרשב"ג כשר, שלא הקפיד בדבר אלא הרשהו לעשות פשוט שלא יצטרך לטרוח במקושר.
 'עשה לי מקושר' ועשה פשוט; במקום שמנהג המדינה במקושר — פסול. (במקום שנוהגים בזה ובוזה — יש אומרים שלרשב"ג כשר, שמראה מקום הוא לו. ויש אומרים שאף לרשב"ג פסול, שבדוקא מקפיד לעשות מקושר).

א. קיימא לן כתנא קמא ש'קפידא הוי', שהרי העמידו דברי רשב"ג בשיטת כמה תנאים, ואין הלכה כשיטה (עפ"י ר"ף פ"ו דגטין וש"פ).
 ב. שלחו בסתם ועשה מקושר, במקום שנוהגים בפשוט — כתבו התוס' שלפי הגירסה שבסוגיתנו משמע שכשר. אבל לגירסת הסוגיא בקדושין פסול.

ב. גט מקושר שחתומים בו שני עדים בלבד — פסלוהו חכמים מכל וכל. ואם גרש בגט זה ונישאה לאחר — הולד ממזר.
 כתבו התוס' שאינו אלא מדרבנן. ומכמה ראשונים נראה שסוברים שפסול מדאוריתא (ערמב"ן ורמ"ה).

רפב. מה דינם של השטרות והעדיות דלהלן?

א. שטר שחתום עליו עד אחד.
 ב. עד אחד מעיד בכתב ועד אחד בעל פה.
 ג. עד אחד העיד בבית דין זה ועד אחד בב"ד אחר.
 ד. שנים שהעידו בב"ד זה וחזרו והעידו בב"ד זה — האם דיין מכאן ודיין מכאן מצטרפים לדון עפ"י העדיות?
 ה. שלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם.

א. מבואר בגמרא ששטר שיש בו עד אחד בלבד — פסול מדאוריתא.
 ישנה דעה במסכת גטין (פו) שהמגרש בגט שבכתב יד סופר ועד אחד — הולד כשר. ואפילו סופר שאינו מובהק. ואולם אם הסופר בעצמו חתם או שכתבו קרוב או פסול — אין הולד כשר (עתוס').

ב. לדברי אב"י, עד אחד בכתב ועד אחד בפה — פסול. ואמ"ר הכשיר (בעדות ממון). ונסתייע מדברי רבי ירמיה. ורב אשי דחה.

מבואר בסוגיא שאף המכשיר לא הכשיר אלא לרבי יהושע בן קרחה שהכשיר צירוף עדים שלא ראו המעשה כאחת, אבל לתנא קמא שפסול, גם בנידוננו פסול.

יש מפרשים שהעד שבעל פה מעיד כפי שכתוב בשטר, ואינו מתייחס לשטר. (וכן נפסק בשלחן ערוך חו"מ נא, א; ל, י). וכן משמע ברשב"ם. ולדעתו המכשיר מכשיר לגמרי, אף לגבות מלקוחות, כיון שיוצא הקול. ורמב"ן ועוד ראשונים חולקים. ונחלקו הש"ך והסמ"ע להלכה האם מצטרפים לגבות ממשועבדים כאשר העד שבעל פה מעיד שקנה מידו, וסתם קנין לכתובה עומד. ואולם אם מעיד על מסירת השטר — דינו כשטר גמור, שהלכה כאמ"ר, וגובה ממשועבדים].

[לפירוש זה, יש אומרים שאפילו מעידים שניהם על מעשה אחד, לתנא קמא דרבי יהושע בן

קרה אינם מצטרפים, מאחר והשטר אינו מוכיח מתוכו שראה העד את המעשה, שהרי כותבים שטר ללוה אעפ"י שאין מלוה עמו (כן צדדו התוס'). ויש סוברים שכשמעידים על אותו מעשה, אין הדבר תלוי במחלוקת התנאים].

והתוס' כתבו שבאופן זה שהעד שבעל פה אינו מתייחס לשטר — פסול, כי שטר שיש בו עד אחד אינו כלום, וא"א שיצטרף עם העד שבעל פה. אלא מדובר שהעד שבע"פ מעיד על מסירת השטר, ואנו דנים אותם כשני עדי מסירה [וע' כיו"ב בדברי הר"ן בפרק המגרש, שעדי התימה בחתימתם מהוים עדי מסירה], וכרבי אלעזר שעדי מסירה כרתי, שהלכה כמותו. ובירושלמי אמרו שאין מצטרפים אלא כשעל השטר חתומים שני עדים ונתקיימה חתימתו של אחד מהם.

ג. שנים שהעידו, אחד בב"ד זה ואחד בב"ד זה — לתנא קמא דרבי נתן, ודאי אינם מצטרפים, שאפילו בבית דין אחד אינם מצטרפים עד שיעידו שניהם כאחד. ולרבי נתן — לדברי רבי ירמיה (כפי שמסר רב אשי) הדעת נוטה שמצטרפים (וכן הלכה. חו"מ ל,יא).

ד. צירוף דיינים משני בתי דינים שנתקבלה עדות גמורה בפניהם — הדעת נוטה שמצטרפים, אפילו לתנא קמא דרבי נתן שאין מצטרפים עדים. כן מסר מר בר חייא בשם רבי ירמיה. (וכן הלכה. ל,יב).
פרש רבנו יונה: דוקא לאחר שב"ד פסקו לקבל את העדות, אבל בלאו הכי הרי זה כ'עד מפי עד' ופסול, שהרי כל דין מסתמך על עדות הדיין האחר שאומר פלוני ופלוני העידו בפני.

ה. לדעת רבי ירמיה (כפי שמסר רבינא), שלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם, צריכים לכתוב 'במותב תלתא הוינא וחד ליתוהו' (כדי שלא יירא כשקר. רשב"ם).

דפים קסה — קטו

רפג. כיצד יש לדון במקרים המסופקים דלהלן?

א. הסכום הנקוב בשטר מצויין במטבעות גדולות ובמטבעות קטנות, ואין התאמה ביניהם.
ב. הסכום נמחק.

ג. דברים סותרים שנתגלו בשטר בין תחילתו לסופו, אודות נקיבת הסכום.

ד. נמחק דבר מה מן הכתוב בתחתונו של שטר — האם ניתן ללמוד מן העליון?

ה. מצויין סכום ללא ציון סוג המטבע; כתוב 'כסף' או 'זהב' סתם.

א. כשאין התאמה בין שני הסכומים שבשטר, לעולם הולכים אחר הפחות שביניהם, שיד בעל השטר על התחתונה. כגון 'זוזים מאה שהם סלעים עשרים' אין לו אלא עשרים זוזים (ואעפ"י שמאה זוז הם עשרים וחמש סלעים — הולכים אחר הסכום הפחות, ושמה כך פירושו: מאה זוזים גרועים וחסרים שאינם שוים אלא עשרים סלעים. רשב"ם). 'זוזים מאה שהם שלשים סלעים' — אין לו אלא מנה כסף, מאה זוז (שיש לפרש כך: זוזים מאה שהם שלשים סלעים קלים).